

Szabó Veronika

Beszámoló a 2. Találkozások az anyanyelvi nevelésben konferenciáról

A konferencia céljai

A Pécsi Tudományegyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet Nyelvtudományi Tanszéke 2014. május 16-án és 17-én rendezte meg a 2. *Találkozások az anyanyelvi nevelésben* című konferenciát. Ahogyan a tavalyi, úgy az idei konferencián is kettős cél vezetett bennünket. Egyrészt szerettünk volna méltóképpen emlékezni karunk alapítójára, egykori tanszékvezetőnkre, a 2012 szeptemberében elhunyt Szépe tanár úrra, másrészt szerettünk volna fórumot biztosítani az anyanyelvi nevelés iránt érdeklődők számára. Az anyanyelvi nevelés – minthogy egyfajta határtudomány – számtalan diszciplínával áll kapcsolatban, szerencsésen összekapcsolódik benne az elmélet a gyakorlattal, a tudomány az iskola világával, a hagyomány a modernitással. A konferenciasorozat címében a *találkozások* kifejezéssel erre utal. A program sokszínűsége mutatta, hogy az idei rendezvényünkön is számtalan tudományterület, nézőpont és módszer találkozásának lehettünk tanúi. A szervezők nézetei természetesen nem minden esetben egyeztek az előadókéval. A forrongásban levő anyanyelvi nevelés esetében ez megszokott, ezért a későbbiekben is gyümölcsöző szakmai viták fóruma lehet a rendezvény.

A megnyitó eseményei, emlékezés Szépe György professzorra

Az első napon a megnyitó beszéd után került sor tanszékünk docensének, Szűcs Tibornak a plenáris előadására. A konferencia alcímét (*Hagyomány és modernitás*) viselő előadás funkcionális és kognitív nyelvészeti aspektusból, valamint a magyar mint idegen nyelv szempontjából közelített az anyanyelvi neveléshez. Az előadó, aki egykor középiskolai tanárként a Bánréti-kísérletben is részt vett, hangsúlyozta: az iskolai anyanyelvi oktatásban kiemelt szerepe lehetne a kontrasztív szemléletnek, a magyar nyelv szerkezetait és a frazeologizmusokban is megjelenő képiséget hatékonyabban fel lehet fedeztetni a tanulókkal az idegen nyelvekkel való összevetés segítségével.

Ebben az évben Szűcs Tibor vehette át a Szépe-emlékérmet, amelyet minden évben olyan kutató kaphat meg, aki méltó Szépe György nyitott, befogadó szellemiségéhez, interdiszciplináris szemléletmódjához. Az egykori tanítvány sok szempontból utóda mesterének: a Nyelvtudományi Tanszék tanszékvezető-helyetteseként, a Hungarológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Szeminárium szemináriumvezetőjeként és a Nyelvtudományi Doktori Iskola programvezetőjeként fáradhatatlanul szervezi a különböző nyelvtudományi képzéseket a jövő nyelvészei számára.

1. kép
Szűcs Tibor kapta a Szépe-emlékérmet

A plenáris előadás után avattuk fel a professzorról elnevezett emlékszobát, amely irodája és könyvtára is volt, valamint egy róla elnevezett új tantermet. Az emlékszobánál, amely helyet ad a Szépe György által még életében a tanszékünknek ajándékozott nyelvészeti tárgyú könyvtári állománynak, Fischer Ferenc dékán úr mellett Horányi Özséb, a Szépe Györgyről elnevezett alapítvány alapítója mondott beszédet, a hagyaték segítségével idézve fel a tanár úr legendás műveltségét.

2. kép
Horányi Özséb beszéde a Szépe-emlékszobában

Az emlékezésorozat utolsó programját délutánra helyeztük: az egyetem botanikus kertjében a tanár úr kedvenc sétányán elültetett fiatal fánál tartottunk megemlékezést. Az eső ellenére is úgy döntöttünk, a fa mellett hallgatjuk végig Medve Anna megható beszédét, amely a konferencia egyik meghatározó élménye maradt a résztvevők számára.

A szekció-előadások

A megemlékezések után szekció-előadásokkal folytatódott a konferencia. A két nap alatt a párhuzamosan futó két szekcióban összesen 33 előadás hangzott el. Az előadók között középiskolai tanárok, PhD-hallgatók és kutatók is voltak az ország számos egyeteméről és főiskolájáról. A továbbiakban néhány előadás összefoglalója következik a teljesség igénye nélkül. A többi előadásról az absztraktfüzetből lehet tájékozódni, amely letölthető a konferencia honlapjáról (1). Idén egyoldalas absztraktokat kértünk az előadóinktól, hogy a témájukat jobban megismerhessük, felkért szakmai lektorok segítségével lektoráltuk őket.

Amíg az első szekcióban az új szavakkal kapcsolatos jelentéstani problémákról és ezek oktatási vonatkozásairól esett szó, a másik szekcióban a gyógypedagógiáé volt a főszerep. Varga Imola (NYME Apáczai Csere János Kar) 13–14, illetve 17–18 éves tipikusan fejlődő tanulók beszédészlelési teljesítményét hasonlította össze tanulásban akadályozott gyermekekével a Gósy Mária által kifejlesztett GMP-teszt négy szubtesztjének segítségével. Az előadását prezentáló Zajdó Krisztina kiemelte, hogy bár a 17–18 évesek is elmaradnak tipikusan fejlődő társaiktól, a lemaradás mértéke nem olyan súlyos, mint a fiatalabb korosztályban. Ez pedig a gyógypedagógiai foglalkozások hatását bizonyítja. Szintén erre a következtetésre jutott Gicziné Bejczy Rita is, aki hat hónapig tartott bábpedagógiai foglalkozásokat halmozottan hátrányos helyzetű kisiskolásoknak. A GMP-szubtesztek szignifikáns javulást mutattak a gyermekek beszédészlelési, beszédmegértési és mondatalkotási képességében. A gyógypedagógiai szekció a hátrányos helyzet mellett leginkább a kétnyelvűség problémáinak tematizálásával folytatódott. A gyógypedagógus hallgatókon kívül a horvátországi J. J. Strossmayer Tudományegyetemen dolgozó kollégák számoltak be tapasztalataikról.

Eközben a másik szekcióban az olvasás és a szövegértés kérdései kerültek napirendre. Zsigriné Sejtes Györgyi (SZTE) amellet érvelt a közönséget is bevonó előadásában, hogy a szövegértési képességek fejlesztésére a felsőoktatásban is szükség volna. Erre lehetőséget ad az az EMMI-rendelet, amely az anyanyelvi ismeretek oktatását kritériumkövetelményként írja elő az osztatlan tanár szakos hallgatók számára. Az előadó szerint emellett minden tanárjelöltnek ismernie kellene az alapvető szövegnyelvészeti fogalmakat, hogy saját tantárgyában hatékonyan tudja diákjai szövegértési képességét fejleszteni. Az előadás többek között olyan kérdéseket tárgyalt, mint a szövegértés és az olvasás fogalmának különbsége, a szövegértés mérésének és fejlesztésének elkülönítése. Előadásának végén egy, a szövegértés minden aspektusát érintő kurzustematikát javasolt nem csak magyar szakosok számára.

Demeter Gáborné (PTE BTK DI) előadásában a diszlexiás gyermekek fejlesztésének lehetőségeit mutatta be, saját példákkal illusztrálva, hogy melyek azok a gyakorlatok, amelyek segíthetik a tanulási zavarral küszködő gyermekek felzárkóztatását. Az előadás a XIX. század végén kidolgozott fonomimikai módszer hatékonyságára hozott gyakorlati bizonyítékokat. Tomcsányiné Czukrasz Róza magyar nyelven kidolgozott módszere egyszerre jeleket és képeket társít az egyes betűkhöz, így sokféle érzékszervet mozgósít.

A szekcióban utolsóként Gonda Zsuzsa (ELTE BTK, KRE, Eötvös József Gimnázium) tartotta meg előadását, amelyben az információkereső olvasástípus jellemzőit vizsgálta online környezetben. Az előadó két rendkívül érdekes kísérletet ismertetett: videós interjúk segítségével követte nyomon 120 diák digitális felületen való olvasásának lépéseit, valamint lézeres szemmozgás-követéses vizsgálatot végzett. A kutatás igazolta a kiinduló hipotézist, amely szerint a digitális szövegek olvasása nem a hagyományos olvasási irányt követi, a diákok a weboldal bal oldalán lévő tartalmakat és a nagyobb betűmérettel megjelenő címeket olvassák el először. Emellett természetesen alkalmaznak a csak a digitális olvasáshoz szükséges stratégiákat (a weboldalak szerkezetével kapcsolatos előzetes tudás aktiválását és a hipertextuális térben való tájékozódást).

A szövegértési képesség a gyógypedagógiai szekcióban is előkerült, Zajdó Krisztina tanítványaival hátrányos helyzetű gyermekek szövegértését vizsgálta. Az előadásával párhuzamosan futó, vegyes tematikájú szekcióban pedig olyan kérdések tárgyalására került sor, mint az irodalom és a nyelvtan integrációja a szakiskolai

tankönyvekben (Vitányi Borbála, PTE BTK), a stílusztika tanítása klasszikus szerzők kortárs átíratain keresztül (Nagy Tamás, PTE BTK), valamint a megakadásjelenségek vizsgálata afázisok beszédében (Bakó Eszter Bernadett, PTE BTK).

A második nap délelőttjén a nyelvi normáról, a nyelvjárások és a nyelvtörténet tanításáról hallgathattak előadásokat az egyik szekció résztvevői, a másik szekcióba pedig grammatikai és pragmatikai témák kerültek. Viszket Anita (PTE BTK) egy mesekönyv mondataival illusztrálta, milyen zavart tud okozni az, ha egy szövegben nem a megfelelő névelőt használjuk. Ezután összehasonlította több iskolai mondat elképzelését a határozott névelő tanításáról, és arra a megállapításra jutott, hogy a tananyagokban nem kezelik megfelelően a névelőt. Javaslatára szerint az igekötőhöz hasonlóan érdemes volna egyfajta speciális bővítményként elemezni.

A következő előadó, Szabó Veronika arra kereste a választ kérdésfelvető előadásában, hogy mit és hogyan érdemes tanítani a szórendről a közoktatásban. Az előadó célja a generatív nyelvészet eredményeinek integrálása volt a tananyagba, ez azonban számtalan nehézségbe ütközött, mivel a szakirodalmakban használt fogalmak (például *topik*, *fókusz*) meghatározása nem egyértelmű. Beszámolójában bemutatta a definíciós problémákat, együttgondolkodásra kérve a közönséget.

Ezután Schirm Anitát (SZTE BTK) hallgathattuk meg. A szerző több tankönyvből vett idézettel illusztrálta azt, hogy a diskurzusjelölőket az oktatás során azonosítják a beszédötlettelékekkel, így megbélyegzik a használatukat, annak ellenére, hogy a diskurzusjelölők nagy részét a vizsgált munkák maguk is alkalmazzák a különféle szövegtípusokban. Az előadó a kritika mellett számtalan kreatív ötletet fogalmazott meg a diskurzusjelölők tanításával kapcsolatban, amelyeket a közönség soraiban ülő pedagógusok és szakmódszertant oktató kollégák jól hasznosíthatnak.

A diskurzusjelölők az utolsó előadásban is szerepet játszottak. Alberti Gábor és Szabó Veronika (PTE BTK) nem empirikus kutatásra vállalkozott, hanem néhány tanári kérdéstípust (vizsgakérdés, szókratészi kérdezés, *ugye* diskurzuspartikulát tartalmazó kérdések) elemezett a ReALIS diskurzusreprezentációs modellben. Ez az elméleti megközelítés formális keretben próbálja meg leírni az emberi társalgás személyközi folyamatait, és a jelentések alakulását eltérő mentális terek („világocskák”) találkozásoként reprezentálja. Feltevése, hogy minden mondat közöl valamilyen tartalmat, és az egyes mondatfajtákhoz (kijelentő, kérdő, felszólító, felkiáltó, óhajtó) meghatározhatók azok az alapfeltételek, amelyek a beszélő és a hallgató tudására, vágyára, szándékára vonatkoznak. Ezeket az alapbeállításokat akár teljesen felül is írhatja a beszélő és a hallgató közötti szokatlan szereposztás, vagy módosíthatják a különféle nyelvi elemek (például a diskurzuspartikulák).

A konferencia zárásaként különböző kultúrák anyanyelvi neveléséről és idegennyelv-oktatásáról hallgathattunk meg előadásokat. Arató Mátyás (PTE BTK) a héber nyelvtanítás sikertelenségének okait kutatta, míg Hargitai Evelin Gabriella (PTE BTK, ELTE BTK NYDI) egy portugáliai kisebbségi nyelv, a mirandai revitalizációjával foglalkozott. Olyan gyakorlatokat mutatott be, amelyek mintaként szolgálhatnak bármely kisebbség számára, amely a többségi társadalomban meg szeretné őrizni az anyanyelvét. Ugyancsak követendő és példátlan a korpusztervezés Észtországban. Vígh-Szabó Melinda (Pannon Egyetem) az észti modellbe engedett betekintést színes előadásában. Végül Schmidt Ildikó (PTE BTK NYDI) beszélt a magyarországi migráns gyermekek nyelvi nehézségeiről, anyanyelvi oktatásuk fontosságáról.

Összegzés

A két nap alatt rengeteg tapasztalattal gazdagodhattak a résztvevők, mind a meghallgatott előadások, mind az ezeket követő viták színvonalasak és tartalmasak voltak, a hallgatóság számos ötletet, javaslatot kaphatott. Különösen izgalmas volt, hogy a tavalyinál családiasabb légkörben valóban lehetőség volt a találkozásokra,

a párbeszédre. Szeretnénk ezt a hagyományt továbbvinni, és a konferenciát megnyitni más diszciplínák kutatói előtt is.

A konferencia egyik szervezőjeként ezúton szeretnék köszönetet mondani kollégáimnak, a Film-Virage Kulturális Egyesület tagjainak (ezen belül is leginkább Nagy Tamás hallgatónknak), a Signum nyelvészeti szeminárium hallgatóinak, valamint a másik szervezőnek, Medve Annának. Az Anyanyelv-pedagógia olvasóit pedig szeretettel várjuk a következő konferenciánkon, valószínűleg 2016-ban Pécsen.

Irodalom

(1) Találkozások az anyanyelvi nevelésben 2. <http://nyelvtud.btk.pte.hu/menu/75/66> (2014. június 9.)

Szabó, Veronika: Report on the conference *2nd Meetings in First-Language Education*

Az írás szerzőjéről

Szabó Veronika

Pécsi Tudományegyetem, Pécs, Magyarország; MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, Magyarország

[sz.veronika1983\[kukac\]gmail.com](mailto:sz.veronika1983[kukac]gmail.com)

<https://orcid.org/0000-0002-1184-022X>